

ВІДГУК
офіційного опонента кандидата педагогічних наук
Липи Володимира Олександровича на дисертацію
Утьосової Олени Іванівни
„Особливості формування елементарних математичних уявлень у дітей з
помірним та тяжким ступенем інтелектуального порушення”,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка

Дисертаційне дослідження Утьосової Олени Іванівни присвячене актуальному питанню корекційної педагогіки й охоплює широку проблему, пов'язану з соціалізацією учнів, з підготовкою дітей з інтелектуальними порушеннями до самостійного життя в умовах суспільних відносин. Без відповідного аналізу й розкриття внутрішніх передумов формування елементарних математичних уявлень у дітей із незворотними інтелектуальними порушеннями, без урахування зовнішніх соціальних факторів освітнього середовища не можливо отримати відповідь на основне питання, важливе для педагогічної практики, – як проводити корекційну роботу щодо формування елементарних уявлень у дітей із помірним і тяжким ступенем інтелектуального порушення, як підготувати їх до соціально-побутової адаптації у процесі їх перебування в школі, а в подальшому – і в самостійному житті. Авторка дисертаційної роботи ретельно вивчала цю проблему, має значний практичний досвід її успішного вирішення. Саме тому сформульовані в роботі конкретні теоретичні висновки і методичні рекомендації можуть бути використані в умовах сучасної практики соціальної адаптації дітей із помірним і тяжким ступенем інтелектуального порушення та прилучення їх до існуючої в суспільстві системи стосунків.

З огляду на положення, викладені дисертантом, актуальність теми є цілком обґрунтованою, а проведене дослідження є необхідним і своєчасним.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Кам'янець-Подільського

національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 1 від 29.01.2015 року) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні.

Наукову зрілість автора, а відтак і перспективність обраного напряму дослідження підтверджують вихідні положення дисертації, до яких в першу чергу, можна віднести методологічну основу дослідження, його наукову та практичну значущість. Науково обґрунтоване визначення об'єкту, предмету дослідження, виділення мети і завдань дозволили автору отримати вагомі теоретико-методичні дані, що є істотним науковим внеском у корекційну педагогіку. Дисертаційне дослідження характеризується належним рівнем теоретичної цінності, зокрема новими положеннями про рівні сформованості та типологію засвоєння елементарних математичних уявлень дітьми з помірним і тяжким ступенем інтелектуального порушення.

Надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджується теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних принципів дисертаційної роботи, єдністю й логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю та чіткістю концептуальних засад, поєднанням статистичних методів і способів їх якісної психологічної інтерпретації.

Дисертаційне дослідження Утьосової Олени Іванівни „Особливості формування елементарних математичних уявлень у дітей з помірним та тяжким ступенем інтелектуального порушення” має сформовану на науковому рівні структуру: складається зі вступу та трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (254 найменування) і додатків. Структура роботи відповідає логіці постановки завдань дисертаційного дослідження. Загальний зміст роботи відображено на 261 сторінках, основна частина на 198 сторінках. Співвідношення теоретичної та експериментальної частин роботи дотримано.

У вступі обґрунтована актуальність теми дослідження, наведено дані щодо зв'язку дисертаційної роботи з науковими темами та програмами, сформульовані мета і задачі дослідження, подано об'єкт, предмет та методи

дослідження, визначено наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, приведені відомості про особистий внесок здобувача, публікації, про впровадження та апробацію результатів дослідження.

У першому розділі „Науково-теоретичні засади формування елементарних математичних уявлень у дітей із помірним і тяжким ступенем інтелектуального порушення” автором представлено результат міждисциплінарного аналізу загальної та спеціальної наукової літератури щодо узагальнення психологічного та педагогічного підходів до вивчення проблеми формування елементарних уявлень у дітей з інтелектуальними порушеннями. Нам імпонує підхід Утьосової Олени Іванівни у дослідженні проблеми когнітивного розвитку особистості в галузі спеціальної та загальної педагогіки, який враховує цінність всіх етапів психічного розвитку дитини, механізмів інтеріоризації – екстеріоризації, опосередковуючої ролі знаково-символічних структур і нерівномірності ходу всього процесу психічного розвитку, а також принцип єдності афекту та інтелекту. Ґрунтовний теоретичний аналіз дав можливість Олені Іванівні розробити спеціальну методику формування елементарних математичних уявлень у дітей молодшого шкільного віку з помірним і тяжким ступенем інтелектуального порушення.

У другому розділі „Експериментальне визначення стану засвоєння елементарних математичних уявлень дітьми з помірним і тяжким ступенем інтелектуального порушення” достатньо повно представлено методичні та організаційні засади дослідження, подано опис діагностичного інструментарію, обґрунтовано його доцільність. Слід відзначити чіткий опис процедури дослідження, здійснюваного на основі визначених автором компонентів засвоєння математичних уявлень: змістового, операційно-організаційного, мотиваційного.

Дослідження типів засвоєння елементарних математичних уявлень дітьми з помірним і тяжким ступенем інтелектуального порушення дозволило автору визначити рівні сформованості математичних уявлень: достатній, коли у дитини сформовані просторові і кількісні уявлення в рамках програмних вимог,

виявляється позитивна вмотивованість до взаємодії з педагогом; середній – недостатня сформованість просторових та кількісних уявлень, самостійна діяльність можлива за умови використання засвоєних способів дій та організуючої допомоги; низький – часткова сформованість елементарних математичних уявлень, самостійні дії можливі лише на рівні окремих операцій та дуже низький, характеризується наявністю поодиноких елементарних математичних просторових та кількісних уявлень, при виконанні завдань утруднюється розуміння інструкції та здатність до прийняття допомоги.

Кількість досліджуваних (160 респондентів), адекватні психологічні та математико-статистичні методи опрацювання даних дають підстави вважати результати дослідження методично обґрунтованими та достовірними.

Результати констатувального експерименту були враховані дисертантом при побудові спеціальної методики формування елементарних математичних уявлень у дітей із помірним і тяжким ступенем інтелектуального порушення.

У третьому розділі дисертації Оленою Іванівною наводяться результати формувального експерименту, який передбачав комплексне використання різних засобів педагогічного впливу. Слід відзначити коректність, комплексність та послідовність методики та її етапів, яка спрямовувалась на формування в дітей математичних уявлень і навичок під час практичної діяльності на уроках соціально-побутового орієнтування та виконання практичних форм роботи, у процесі проведення режимних моментів, використання практичних вправ із метою кількісного визначення предметів у групі, виділення за певними ознаками кількох предметів із множини, обчислення прикладів на основі практичних дій із предметами. Результативність запропонованих корекційних впливів доведено на основі статистичних рішень.

Успішне поетапне розв'язання завдань дослідження завершується обґрунтованими висновками. Їх достовірність забезпечується чіткою методологічною позицією автора, використанням адекватної меті комплексу методів аналізу й обробки експериментальних даних, достатньою вибіркою.

Конкретне використання педагогічних і діагностичних методів, доцільне поєднання якісного і кількісного аналізу емпіричного матеріалу, застосування статистичних методів обробки даних та їх грамотна інтерпретація засвідчують високий рівень професійної кваліфікації автора дисертації.

Дисертація виконана державною мовою, дисертантка уміло оперує сучасним термінологічним апаратом. Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, системністю. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації як із погляду сучасних науково-теоретичних досліджень, так і з позицій практичної реалізації є достатнім. Додатки та список використаних джерел оформлені згідно з встановленими вимогами та містять необхідну додаткову інформацію.

Основні положення дослідження Утьосової Олени Іванівни висвітлено у 10 наукових працях, з них шість – у наукових фахових виданнях України (три – в наукометричному фаховому виданні), чотири – у збірниках матеріалів конференцій.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за необхідне зазначити дискусійні положення, що дає підстави для висунення таких зауважень:

1. Оскільки дослідження передбачає вивчення особливостей формування елементарних математичних уявлень у дітей із помірним і тяжким ступенем інтелектуального порушення, доцільно було б здійснити порівняльне емпіричне дослідження формування таких уявлень у дітей із нормотиповим розвитком та легким ступенем інтелектуального порушення для визначення їх загальних закономірностей, властивих всім групам дітей та специфічних характеристик, властивих дітям із помірним і тяжким ступенем інтелектуального порушення;

2. У дисертаційному дослідженні зазначено, що особливості засвоєння елементарних математичних уявлень залежать від низки соціальних факторів, пов'язаних з умовами розвитку дитини в найближчому соціальному оточенні, зокрема, сім'ї та школі. Проте, емпіричним дослідженням було охоплено лише дітей молодшого шкільного віку з помірним і тяжким ступенем інтелектуального порушення, які навчаються в освітньому середовищі закладів загальної середньої освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями, або закладах, підпорядкованих Міністерству соціальної політики України, внаслідок чого за його межами залишились діти, які перебувають на індивідуальній формі навчання.

3. В експериментальному дослідженні автор використовує велику кількість методик психолого-педагогічного вивчення, зокрема методику цілеспрямованого спостереження за особистісними виявами інтересу до навчання, яка передбачає лише якісний аналіз показників, що підлягають спостереженню. Вважаємо за доцільне доповнити методику цілеспрямованого спостереження кількісними показниками інтенсивності вияву виділених психологічних (характерологічних) ситуаційно-особистісних реакцій дітей на процес навчання.

Висловлені зауваження в цілому не знижують високу оцінку результатів дисертаційного дослідження Утьосової Олени Іванівни, її науково-теоретичного та практичного значення. Вказані побажання стосуються лише окремих положень дисертації, носять дискусійний, рекомендаційний та уточнюючий характер і, в цілому, не зменшують загальну високу оцінку дисертаційного дослідження Олени Іванівни Утьосової.

Висновок. Дисертація Утьосової Олени Іванівни „Особливості формування елементарних математичних уявлень у дітей з помірним та тяжким ступенем інтелектуального порушення” є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням, що має актуальний характер та відповідає усім вимогам ДАК МОН України щодо кандидатських дисертацій, а його автор

заслугове на присвоєння йому наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри логопедії та спеціальної психології ДВНЗ
„Донбаський державний педагогічний університет“

Липа В. О.

Підпис Липи В. О. засвідчую
Начальник відділу кадрів

Сілін Є. С.